

СЛАВКО МИЈУШКОВИЋ (Котор)

НЕШТО О ПРЕТПЛАТАМА У БОКИ КОТОРСКОЈ НА ИЗДАЊА ВУКОВИХ ДЈЕЛА

У Боки которској, крају који је више вјекова био под туђинском доминацијом, народни језик, народне пјесме и народни обичаји увијек су били његовани и поред супротних настојања туђинских власти. У таквој средини разумљиво је што је дјелатност Вука Карацића, који је показао велико интересовање за фолклор, а посебно за говор Боке, у којој је, иначе, у више наврата боравио, наилазила на велико занимање и одобравање. Исто тако је разумљиво што су Бокељи били заинтересовани за издања Вукових дјела. Они су се на Вукове објаве издања његових дјела најчешће одазивали претплатом директно на представнике издавача, нарочито на Димитрија Владисављевића у Трсту.

Претплате на Вукова дјела повремено је препоручивала православна црква у Далмацији, а нарочито епископ Јосиф Рајачић, без обзира на то што је, као далматински епископ био потчињен „огорченом и најзначајнијем” противнику Вука Карацића, карловачком митрополиту Стефану Стратимировићу, који је био на челу православне цркве у Аустрији.

Фаворизовање претплате на Вукова дјела од стране Рајачића и његових наслједника, наилазило је на снажан отпор једног, попут Стратимировића, великог Вукова противника у личности Јакова Поповића, дугогодишњег которског прото-презвитера а затим епископског провикара за Боку которску, који је нарочито настојао да омаловажи Вуково дјело, а и његову личност, па је и претплата на Вукова дјела која је ишла преко њега и других бокељских свештеника била, свакако, знатно мања него да је ишла непосредним путем.

Јаков Поповић, човјек изразито конзервативног духа, бескомпромисно се борио против свих нових идеја и стремљења не самог потчињеног му свештенства већ и свих својих подложних вјерника. У тој борби, а нарочито онда када је био увјерен да се угрожавају православна црква и национални карактер Бокеља, наравно, његових концепција, он је знао бити и екстреман. О осјећањима своје пастве није водио ни најмање рачуна, тако на примјер и приликом свог јаког супротстављања жељи истакнутих которских православаца да се одају црквене почасте приликом Његошеве посјете Котору. Док је кад је била у питању повреда његових назора, према аустријским властима, без малих изузетака, био опрезан и умјерен, дотле је према својим потчињеним свештеницима и вјерницима био не само непоштедан већ је умно прећи и мјере свештеничких и хуманих обзира, што је нарочито драстично испољио према јереју Вуку Поповићу, истакнутом сараднику Вука Караџића, који је вршио и дужност катихете при вишој основној школи у Котору. Приликом једне од иначе многобројних оптужби које је против њега упућивао далматинском епископу, директор школе и вршилац дужности среског школског инспектора, католички свештеник Антун Башић, изјавио је: „Наведене оптужбе су неосноване, неистините и у директној су опречности са хрихћанским милосрђем“, а затим, да би оправдао одласке Вука Поповића у слободне дане у Рисан, гдје је живјела његова многочлана породица, због чега је такође био оптуживан од Ј. Поповића, Башић додаје: „Perché potrà negarsi a questo povero padre di abbracciare i figli, tutti tenerissimi, di rado udenti la voce del padre? Perché privarlo senza alcuno scopo di una onesta e doverosa ricreazione, di un diritto impostogli dalla natura, di un sollievo all'animo travagliato dagli affanni della miseria?“¹

Као великом непријатељу Вука Караџића, протопрезвитеру Јакову Поповићу, коме је добро био познат став карловачког митрополита према великом језичком реформатору, заиста је морало бити чудно кад је почео добијати из сједишта далматинског епископа дописе који су позивали на претплату на Караџићева дјела. Сигурно је тешко могао схватити Јосифа Рајачића који је, као далматински епископ „припадао кругу либералних калуђера који су са симпатијама гледали на Вуков рад“² и који је не само пропагирао својим дописима претплату на Вукова дјела већ је и сам у Далмацији и Боки сакупљао претплате за Пословице Вука Караџића.³

Јаков Поповић, без обзира што му је убрзо постало познато Рајачићево расположење према Вуку, ипак је на Рајачи-

¹ Епархијски архив у Котору (ЕАК), бр. 74/1847.

² М. Поповић, Вук Стеф. Караџић, Београд 1964, стр. 365.

³ Исто

ћев допис од 5. јануара 1834⁴, којим га позива да се ангажује на прикупљању претплатника за Вукове Народне српске пословице, 24. јануара овако одговорио: „За књигу именем Февруарија, јесам понудио њеке љубитеље књига, али нијесам могао пренумерантов добити, нити хоће нитко дати новаца приће него буде видјети књигу; ако је љубитељна читати и да штогођ ползује, би тко који комат купно, другојаче није могуће добити је, а друго, пак, Вуково сочињеније не допада се”.⁵

Да се протопрезвитер Јаков Поповић, и поред тврђења да је понудио неке љубитеље књига, није нимало заузео око сакупљања претплатника, већ, штавише, да је сигурно ове и одвраћао колико је више могао, доказује чињеница што су савински игуман Макарије Грушић и будвански парох Јован Греговић, и поред тога што су њихове средине далеко заостале за которским подручјем како у културном, тако и у економском погледу, успјели да сакупе нешто претплатника: Грушић осам, а Греговић једанаест.⁶ Вриједно је овдје напоменути да је списак претплатника из Будве, датиран 21. јануара 1834, сачинио Вук Врчевић, који је тада, боравећи у Будви, обављао и писарске послове будванског пароха.⁷ У списку будванских претплатника фигурира, наравно, и сам Врчевић.⁸ Може се претпоставити да је овај релативно велики број претплатника резултат и Врчевићевог ангажовања. То је било прије Врчевићевог познанства са Караџићем, које је услиједило у мају 1835, а које је „одвело Врчевића у нови правац идеја и одредило му мјесто у историји наше науке”.⁹

Да Јакову Поповићу није била позната Рајачићева наклоност према Вуку, он би у свом допису од 24. јануара, вјероватно, драстичније него што је то „Вуково сочињеније не допада се” изразио своје негодовање према дјелу Вука Караџића и његовој личности, као што је то учинио у свом допису од 29. октобра исте године, упућеном епископском ординаријату у Шибенику, када Рајачић више није би далматински епископ и када је далматинску епархију администрирао Симеон Тркуља. У том допису Јаков Поповић дословце каже и ово: „Неки циркулари у штампи што су се просули од типографије црногорске јесам препоручио да бих могао који екземплар добити у оригиналу за чињети видјети дјело Милаковића и Вука више, ово име значи волопас¹⁰, бојим се башно да је тако говедо-

⁴ Датуме доносимо по јулијанском календару

⁵ ЕАК, омот 3/1834, бр. 29.

⁶ ЕАК, омот 1/1834., бр. 35 и омот 3/1834., бр. 25.

⁷ ЕАК, омот 3/1834., бр. 112.

⁸ Исто, бр. 25.

⁹ Т. Борђевић, Вук Врчевић, Цетинје 1951, стр. 13.

¹⁰ Руска ријеч волопас, која значи говедар.

чувар...".¹¹ Овим идентификовањем Вука Караџића са говедаром протопрезвитер Поповић није показао оригиналност, али би се и на основу само овог поређења могао сврстати међу најбезобзирније непријатеље Вукове језичке реформе. Тачкицама на крају горњег цитата Јаков Поповић је сигурно замијењено још неке тешке ријечи на Вуков рачун.

Циркулари о којима је горе ријеч у ствари су Његошева објава о проглашењу Петра I за свеца, што је Поповић сматрао политичким гестом непоћудним његовим вјерским а и политичким концепцијама. То се види из текста који у истом документу претходи овдје наведеном цитату: „Када је млади владика черногорски прогласио светим почившаго митрополита, својега претка, тако је ушао ентузијазам не само у народу оном, но и у овом, а најпаче у свјашченство, које, како ми је доказато, намјерава ходити на поклон с приносима или прилогима. Ово ако буде допуштено, или ослобуду се по себи ходити, дати ће повода не малог саблазна мирјаном; последије донијети буде и штете за наше цркве и монастире. Не могу доимслити се како нагло вјерују новообретеној, али бојим се, измисленој светињи; посве да су прости, али би требало мало починуту доклен буду се увидјети чудеса творити, а нами, пак, као поданикама австриским не пристоји се упуштати преко границе прелазити; ни должност ни политика не дозвољава. Како је овај народ, а најпаче свјашченство повјерило се у проглашеној новости черногорској, то ни ја ни један здравога разума не смије рећи противно. Чрез сего подносим тому Началству духовному што би своје мјере предузео за удаљити свако подозреније от политическе власти”.¹²

За Његошев акт посвећења презвитер Поповић мисли да је главни виновник Вук Караџић, те зато и Његошеву објаву о томе сматра за „дјело Милаковића, а и Вука више”. Он је настојао добити који примјерак објаве да би у политичку позадину посвећења могао увјерити и свог епископа: „Када будете увидјети, ондар расудићете је ли политика филозофска издејствовала светињу, или истина права”.¹³ Један „ексемплар” му је био потребан и за митрополита Стратимировића, кога је такође обавијестио о „проглашеној новости черногорској”.¹⁴ На крају свог опширног извјештаја од 29. октобра презвитер Поповић каже: „Пресловуги Вук чека се овдје ночас оли шјутра, то испит мој учинићу пространије и буду благовремено описати”.

Мора да је протопрезвитер Поповић био неугодно изненађен кад је примио распис од 9. јуна 1837, потписан од Симе-

¹¹ ЕАК, омот 1/1834, бр. 72.

¹² Исто

¹³ Исто

¹⁴ Д. Вуксан, Проглашење Петра I за свеца, Записи, књ. VI, св. 1—6, стр. 25.

она Тркуље, који је, послије премјештаја епископа Пантелејмона Живковића са далматинске у будимску епархију, поново преузео администрацију далматинске епархије, распис којим Тркуља — коме се Поповић, сигурно увјерен да дијели његово мишљење о Вуку Караџићу, био, као што смо видјели, врло негативно и увриједљиво изразио — овако топло препоручује претплату на једно друго Вуково дјело: „Господин Вук Стефановић Караџић намјерава печатати једно своје сочинјеније под именом ‚Церна Гора и Бока Которска‘, у коме као самовидец описује земље те у географическом и етнографическом призрењу. Књига ова мора веома важна и сваком Србину мила бити, нарочито пак Далматином, јер главно њено намјереније јест да крајеве оне до сада веома мало познате прочем свијтеу познате учини. Соосвјестујући прошенију реченога господина сочинитеља, Ординаријат не пропушта с овим препоручити вам да се постарате предчисленика у подручном вам надзиратељству на поменуту књигу совокупити и новце заједно с именима пренумеранта или сјемо или на господина Димитрија Владислављевића, житеља у Триесту, послати”.¹⁵

Наравно, и на овај позив за претплату Ј. Поповић је 12. јула одговорио негативно, и то у овој форми: „На пренумерацију књиге зовоме Церна Гора и Бока Которска, које сочинитељ јест господин Вук Стефановић Караџић, јесу понуђени били многи житељи от надзиратељства овог; ниједан није се хотио пренумерирати, перво због цијене и напред дати новце, а многи кажу да таква књига не важи, будући овим жителяма познати су предјели и обичаји како бокиелски тако и черногорски; друго, пак, пресловути сочинитељ јест и особено писао и разаслао објављенија како здје, тако и у Будву, зато тко је хтео пренумерирати се, јест от оних којима је писао, и отговорено и послато му; сада нитко више неће за узроке више речене”.¹⁶

Међутим, савински игуман Грушић још 27. јуна 1837, не назначавајући број сакупљених претплатника, јавио је Тркуљи: „Послаћемо число госпoде пренумеранта у Тријешће на господина Димитрија Владисављевића”.¹⁷ То исто је сигурно урадио и будвански парох, односно његов писар Вук Врчевић.

Слиједећи позив на претплату Тркуља је упутио бокелском свештенству 24. јуна 1840. Уз свој допис он је доставио и Вуково „Објављеније” за „Прву књигу од новoga издања народних српских пјесама”.¹⁸ И овом приликом није изостала Тркуљина нарочита препорука: „Из прилога видите какво дјело господин доктор Вук Караџић из љубави к роду свом издати

¹⁵ ЕАК, бр. 456/1837.

¹⁶ ЕАК, бр. 127/1837.

¹⁷ ЕАК, бр. 121/1837.

¹⁸ ЕАК, омот 3/1840, бр. 100.

намјерава помочју пренумеранта. Излишно би било хвалити овакво дјело, које чест народу нашем у пред ученим свијетом чини, и сви скоро просвјешчени народи пјесне народне наше на своје језике преводе и читају. Ткому је год народност наша мила, тај се не може отрести да ове књиге не купи, особито кад се за овако малу цијену добити сад могу. Препоручује се, дакле, својски вам и свим тамо свјашчеником да се и сами на ову књигу предчислите и могућније парохијане ваше на то склоните”.¹⁹

И на овако свесрдну и убједљиву препоруку презвитер Поповић је 14. августа негативно одговорио.²⁰

Игуман Грушић је, од своје стране, ипак нешто учинио. Он је чим је добио Тркуљев допис, овај упутно свим паросима херцеговског подручја.²¹

У одговору Тркуљи, Грушић, пријављујући само себе као претплатника, каже и ово: „Ја сам и сам се мучио и наповиједао, молио, тако исто и господа пароси трудили се хоће ли се тко прелумерирати (!); свак се отказао да није у стање”.²²

Ни нови епископ далматински Јеротеј Мутибарић није својим ставом према Вуковим дјелима могао задовољити протопрезвитера Поповића. Он је, наиме, 14. јула 1844. доставио бокелским свештеницима овакав допис: „Господин Вук Стефановић Карацић, совокупитељ српски народни пјесам, јавља нам у писму свом от 7. јулија текућег лета да у печатњи јерменскога манастира у Бечу печата се друга књига новог изданија речени пјесам и да ће бити готова при свршетку овог лета. Јављајући нам ово, умољава нас да би ми исту књигу по еперхији нашој препоручили. Будући, дакле, сербске народне пјесме веома важне, тако да и от сами страни народа много цијењене јесу, зато ми не пропуштамо тепло препоручити честности вашеј и свему вам подручном парохијалному свјашченству да се на поменуће пјесме пренумерирате и да от пренумеранта припадајуће новце, узимајући два фиорина за једну књигу напред, пошаљете нам”.²³

Али, и на овако рјечити и ангажован Мутибарићев позив, Поповићев одговор био је негативан: „...за предчислити се на пјесне Г. Вука Стефановића Карацића всенижајши писатељ јест сообшчио всјем својим подлежајшчим парохом от којих ниједан ни отговора није дао; судим да је свакому тешко дати два фиорина будући народи (!) и свјашченици сиротни и оскудни от новца. Тако исто и от овдјашнији парохијан није

¹⁹ Исто

²⁰ ЕАК, омот 1/1840, бр. 119.

²¹ ЕАК, омот 2/1840., бр. 100.

²² ЕАК, омот 1/1840., бр. 119.

²³ ЕАК, омот 1/1840., бр. 119.

²⁴ ЕАК, омот 1/1840., бр. 64.

се могло добити предчисленика, а писатељ не наводи се у стању . . .”²⁴

Негативан одговор дао је и игуман Грушић у свом писму од 24. јула, тврдећи да „нитко се није хотио прелумерирати (!)”, а то правда са „тешка је година, умори суша све“, али ипак на крају, каже: „писатељ моли ваше високопреосвјашченство за мене једна књижица нека буде”.²⁵

Колико су наводи и Ј. Поповића и Грушића неосновани и колико они представљају само изговор за њихову слабу а у случају Ј. Поповића сигурно и никакву ангажованост у односу на пропагирање Вукових дјела, најбоље доказује чињеница што је и овом приликом будвански парох (судећи по списку који је он доставио 14. августа свом епископу) успио сакупити 11 претплатника (списку у коме је један од претплатника, Станко Баковић, означен као „љубитељ књижевства”).

Иако смо у Епархијском архиву у Котору, на основу чијих се списа и заснива ово наше саопштење, и даље трагали за односним документима, нијесмо успјели да их пронађемо.

Slavko MIJUŠKOVIC

ON SUBSCRIPTIONS TO VUK'S BOOKS IN BOKA KOTORSKA

Summary

In Boka Kotorska, a region which had been for centuries under foreign domination, the native language, folk songs and ancient customs had always been carefully preserved despite attempts of foreign authorities to restrain them. It is not surprising, therefore, that people from Boka welcomed the activities of Vuk Karadžić, who in turn had shown a good deal of interest in the folklore and especially in the language of this region, which he had visited on several occasions. That is why people here were particularly anxious to obtain Vuk's books and responded to canvassing for Vuk's books by sending their subscription money directly to publishers' agents.

The subscriptions were also encouraged by the Orthodox Church in Dalmatia, especially by Josif Rajačić, in spite of the fact that as a Dalmatian bishop he was subordinated to Vuk's »major fearful opponent« Stefan Stra-

²⁴ Исто

²⁵ Исто

²⁶ ЕАК, бр. 156/1844.

timirović, the bishop of Karlovci, who was at the head of the Orthodox Church in Austria.

The solicitation by Rajačić and his successors for Vuk's books was met with fierce opposition by yet another Vuk's opponent, Jakov Popović, the presbyter of Kotor and later the episcopal provost for Boka Kotorska, who, like Stratimirović, did everything he could to discredit both Vuk and his books. Therefore, subscriptions paid through him and through other priests from Boka were not nearly as numerous as direct subscriptions. The data concerning the number of direct subscribers are not available. Those concerning the subscribers through the clergy have been preserved in the Eparchial archive at Kotor.